

Dostojanstvo je tema i posljednjeg poglavlja pod nazivom »Dignity as Development«, u kojem Pekka Himanen zaključno razlaže filozofsku pozadinu modela održivog razvoja, povezuje analitički okvir korišten u provedenim istraživanjima s konceptom dostojanstva te ga operacionalizira s ciljem lakše izrade smjernica za javne politike. Proširenjem i primjenom elemenata teorija Johna Rawlsa, Amartyja Sena i Josepha Stiglitz, dostojanstvo se postavlja kao osnovni koncept koji prožima model održivog razvoja. Iz njega nadalje proizlaze vrijednosti i prava na slobodu, pravdu i život, kroz koje autor integrira koncepte održivog ljudskog blagostanja, održive ekonomije i održivog okoliša. Model održivog razvoja mogao bi se uspješno primjenjivati u različitim kontekstima kad bi se informacijski i ljudski razvoj, spojeni kulturom i dostojanstvom, zaključali u pozitivan ciklus uzajamne reprodukcije. Krajnji cilj toga razvojnog modela jest omogućiti pojedincima dostojanstven život, odnosno »održivo ispunjavanje ljudskog potencijala u ovim područjima informacijskog razvoja, ljudskog razvoja i kulturnog razvoja« (str. 305).

Privlačnost modela razvoja prikazanog u ovom zborniku u eklektičnom je spoju elemenata različitih teorija razvoja s ciljem izgradnje holističkog pristupa razvoju. Na vrlo ambiciozan način, zbornikom se ujedno pokušava pružiti filozofska osnova održivog razvoja društava u informacijsko doba, postaviti metodološki okvir koji je prikladan za analize različitih društvenih

konteksta te otvoriti mogućnost primjene ovih spoznaja, što ga čini zanimljivim štivom kako akademskoj zajednici, tako i dionicima oblikovanja i provedbe razvojnih politika.

Marija Šarić

Odjel za sociologiju Sveučilišta u Zadru

DOI: 10.5613/rzs.46.2.6

Branislava Baranović (ur.)

Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? – pristup visokom obrazovanju i odabir studija

Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2015, 302 str.

Nakon početka provedbe bolonjskog procesa, u Hrvatskoj su se vodile brojne rasprave o pitanju društvene jednakosti u pristupu visokom obrazovanju. Bolonjskim se procesom otvorilo pitanje dostupnosti visokog obrazovanja svima, što je za učenike značilo (ne) odabiranje nastavka školovanja na visokoškolskoj razini na temelju vlastitih sposobnosti. Pozadina naoko idealno zamišljenoga pravednog načina odabira nastavka školovanja pokazuje da odabir studija ovisi o društvenim, institucijskim i individualnim čimbenicima. Nepristupačnost visokog obrazovanja svim društvenim skupinama još je uvijek aktualna tema u hrvatskom društvu,

bez obzira na mnoge prosvjede organizirane na sveučilištima. U zborniku radova *Koji srednjoškolci namjeravaju studirati? – pristup visokom obrazovanju i odabir studija* analiziraju se upravo čimbenici koji utječu na odluke o odabiru studija srednjoškolaca. Knjiga donosi pregled istraživanja nastao u sklopu projekta »Socijalni identiteti, pristup visokom obrazovanju i odabir studija« i u jedanaest poglavlja donosi rezultate istraživanja i prijedloge mjera usmjerenih na smanjivanje nejednakosti u pristupu obrazovanju.

Urednica Branislava Baranović u prvom poglavlju (»Razvoj i socijalna dimenzija visokog obrazovanja u Hrvatskoj«) nudi pregled razvoja visokog obrazovanja od vremena socijalizma naovamo, s naglaskom na društvenoj dimenziji. Analizira promjene koje su se događale na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja i daje uvid u probleme koji se pojavljuju s komercijalizacijom visokog obrazovanja. U analiziranom razdoblju, od šezdesetih godina 20. stoljeća do 2014. godine, broj studenata u Hrvatskoj se znatno povećao, ali se još uvijek u tom pogledu bilježi zaostajanje za brojnim državama članicama Europske unije. Nakon pregleda razvoja visokog obrazovanja autorica ističe da je potrebna veća inkluzivnost visokog obrazovanja – s obzirom na pristranost u korist studenata višega društvenog statusa i neadekvatnu zastupljenost žena u pojedinim područjima obrazovanja.

Poglavlje »Sociološki pristupi razumijevanju društvenih nejednakosti u

obrazovanju« autora Saše Puzića i Ive Košutić ponajprije je usmjereno na analizu dviju teorijskih perspektiva unutar sociologije obrazovanja – konfliktne i funkcionalističke perspektive. Dok konfliktna perspektiva objašnjava kako obrazovanje pomaže održanju postojećih klasnih odnosa, funkcionalistička temelji svoja viđenja na meritokratskim načelima obrazovanja. Autori se potom orijentiraju na standardne okvire za istraživanje obrazovnih nejednakosti – na Bourdieuovu i Boudonovu teoriju obrazovanja. Koristeći se postavkama Bourdieuove teorije, autori analiziraju posjedovanje ekonomskoga, društvenog i kulturnog kapitala učenika i zaključuju kako obrazovni sustav odgovara kulturi viših društveno-ekonomskih klasa.

U poglavlju »Teorijsko-empirijski pregled objašnjenja rodni razlika« autorica Ivana Jugović bavi se pregledom ključnih teorijskih i empirijskih tumačenja razloga u pozadini razlika obrazovnih odabira i dostignuća kod djevojaka i mladića. Pokušava dati odgovor na pitanje zašto mladići bilježe bolja postignuća i veći interes za fiziku i matematiku u odnosu na djevojke. Analizom šest čimbenika, autorica objašnjava rodne razlike u obrazovnim odabirima tog područja i promišlja koliko su te razlike utemeljene. Neki od čimbenika koje analizira odnose se na biološke razlike muškaraca i žena, na razlike u motivaciji te u podršci društvene okoline za bavljenje tim područjem. Autorica promišlja o rodnoj problematici kroz model očekivanja i vrijednosti Jacquelynne Eccles koji daje jedan od najcjelovitijih

pristupa rodnoj dimenziji obrazovnih odabira. Autorica obrazlaže teorijsku konstrukciju tog modela i nudi njegovu kritiku.

U poglavlju pod naslovom »Teorijske osnove, ciljevi i metodologija istraživanja«, što ga potpisuje više autorica i autora ovog zbornika, uz opis uzorka te korištenih instrumenata i analitičkih pristupa navodi se orijentacija projekta na temelju kojeg je nastao. Cilj je bio ispitati učinke društvenih, institucijskih i individualnih karakteristika na obrazovna dostignuća i odabire povezujući Bourdieuvu teoriju prakse i Ecclesinu teoriju očekivanja i vrijednosti. Od Bourdieuove teorije autorima su najvažniji bili elementi vezani uz kulturni, ekonomski i društveni kapital, a Ecclesina je teorija omogućila da se konceptualiziraju i potom ispituju percepcije učenika o rodnim ulogama i stereotipima.

Iva Košutić, Saša Puzić i Karin Doolan u poglavlju »Društveni i institucionalni aspekti odluke o studiranju i odabira visokoškolske institucije« iznose rezultate analiza usmjerenih na razlike među učenicima prema obrazovnim odabirima (ne)studiranja i odabirima sveučilišta/veleučilišta s obzirom na posjedovanje društvenoga, ekonomskog i kulturnog kapitala. Početnu pretpostavku da će učenici koji se odlučuju za studiranje raspolagati s više kapitala potvrđuju svojim analizama. Autori dolaze do podataka kako su kod odluka o nastavku školovanja važne neformalne društvene veze te da je stupanj obrazovanja roditelja povezan s pristupom vi-

sokom obrazovanju. Na kraju poglavlja upozoravaju i na sve veći jaz između manje prestižnih obrazovnih institucija, koje uglavnom upisuju učenici nižih društvenih slojeva, i etabliranih fakulteta, u kojima su u većini studenti iz viših slojeva.

U poglavlju »Rodna dimenzija odabira područja studija« Ivana Jugović objašnjava koliko se prema ključnim konceptima Ecclesine teorije očekivanja i vrijednosti te Bourdieuove teorije prakse razlikuju učenici koji biraju različita područja studija. Analiza rodnih razlika u odabiru područja studija pokazuje da većina djevojaka planira upisati društveno-humanistički studij, a mladići tehnički studij. Autorica nudi pregled razlika u motivaciji, školskom uspjehu te rodnim ulogama i stereotipima djevojaka i mladića koji biraju različite studije. Također utvrđuje da je izraženije uvjerenje o slabijem talentu vlastite rodne skupine za određeno područje povezano s manjom vjerojatnošću odabira tog područja studija.

U poglavlju »Regionalni aspekti odluka o studiranju, distribucija kapitala i namjera studiranja« autorice Olgice Klepač istražuju se razlike između učenika različitih regionalnih skupina prema školskom uspjehu, namjerama studiranja i procjeni vjerojatnosti upisa studija na određenom tipu institucije. Regionalne razlike istražuju se i prema socioekonomskoj situaciji obitelji, prema obrazovanju roditelja, prema stupnju obrazovanja obiteljskih prijatelja i prema uspjehu učenika. Rezultati istraživanja pokazuju kako učenici zagre-

bačke regije imaju najpovoljniju strukturu posjedovanih kapitala i pokazuju bolji opći uspjeh – u odnosu na učenike iz Slavonije, koji posjeduju niže razine kapitala i slabiji opći uspjeh, što je autorici bila početna pretpostavka.

U poglavlju »Socijalna dimenzija europskog visokog obrazovanja« Pavel Zgaga objašnjava društvenu dimenziju bolonjskog procesa, njezin razvoj u okviru Europskog prostora visokog obrazovanja i analizira što države članice Europske unije poduzimaju u tom pogledu. Autor zaključuje da visoko obrazovanje ne čini društvo pravednijim, bez obzira na kontinuiranu tranziciju od elitnog do masovnog obrazovanja, a ispravno funkcioniranje obrazovanja ovisi o pravilnom funkcioniranju ostalih društvenih podsustava.

Thomas Farnell u poglavlju »Od empirijskih istraživanja do obrazovne politike: okvir za formuliranje preporuka za socijalnu dimenziju visokog obrazovanja« nastoji osmisliti politiku za formuliranje konkretnih preporuka za obrazovnu politiku u Hrvatskoj. Nudi pregled dokumenata Europske unije i odgovara na pitanje kako EU definira socijalnu dimenziju, orijentirajući se najviše na bolonjski proces i analizu okvira politike Europske unije u području obrazovanja. Autor navodi niz izazova vezanih uz nejednakosti u obrazovnom sustavu Hrvatske i nudi sustavan prikaz preporuka konkretnih mjera i intervencija za unapređivanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja.

U poglavlju »Pregled javnih politika vezanih uz uspostavu jednakih obra-

zovnih mogućnosti za žene i muškarce« Helena Štimac Radin bavi se najvažnijim nacionalnim i međunarodnim javnim politikama ravnopravnosti spolova u području rodno osviještenoga obrazovanja. Analizira rodne dimenzije javnih obrazovnih politika u Republici Hrvatskoj (Zakon o ravnopravnosti spolova i Nacionalne politike za ravnopravnost spolova) te pruža pregled instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe i Europske unije, kao i pregled primjera dobre prakse s ciljem smanjivanja neravnopravnosti spolova. Autorica zaključuje kako su žene još uvijek u nepovoljnijem položaju na tržištu rada, bez obzira na prepoznatu potrebu za uklanjanjem rodnih stereotipa u obrazovanju.

Posljednje poglavlje knjige, »Pristup visokom obrazovanju i preporuke za smanjivanje nejednakosti – zaključna razmatranja«, svojevrsni je rezime njezina sadržaja što ga iznosi urednica Branislava Baranović. Uz pregled rezultata istraživanja i zaključaka svih poglavlja knjige, autorica nudi preporuke za smanjivanje društvenih nejednakosti u visokom obrazovanju na osnovi rezultata istraživanja.

Knjiga upućuje na niz zabrinjavajućih činjenica vezanih uz nejednakosti u pristupu visokom obrazovanju. Bez obzira na promjene unutar sfere obrazovanja, ono i dalje ima hijerarhijsku strukturu, a učenici koji pripadaju višim društveno-ekonomskim slojevima u većoj mjeri nastavljaju svoje školovanje na sveučilištima s obzirom na posjedovanje više razine kulturnog, društvenog

i ekonomskog kapitala. U hrvatskom obrazovnom sustavu vidljive su i rodne nejednakosti, a učenici iz nižih društvenih slojeva često obrazovni sustav doživljavaju stranim. No, na temelju predstavljenih rezultata istraživanja, autori su predložili konkretne mjere za

smanjenje nejednakosti u obrazovanju i time dali vrijedan doprinos osmišljavanju javnih politika potrebnih za ostvarenje tog cilja.

Dorina Sraka

*Institut za društvena istraživanja u
Zagrebu*